

Ilmiantaja-Gertruden Bläkulla-fantasia. – M.A. Jeskanen: Perkele – Myyttillisiä tarinoita. WSOY, 2011.

myös tiedon tarve. Esimerkiksi tarinoiden ajan-kohta oli pitkään auki. Sitten löytyi *Noitien asi-anajaja* (Johnny Kniga, 2004), Jan Gilloun raportti Ruotsin 1600-luvun noitavainoista. Jeskanen päätti sijoittaa *Perkeleen* tarinan samaan aikaan, tarkemmin sanottuna 1660-luvulle.

Tuonaikainen elämä alkoi hahmottua. Realistisen sarjakuvansisäisen maailman luominen vaati paljon työtä, vaikka onkin mukaansatempaavaa puuhaa.

– Kuinka tyydyttävää olikaan esimerkiksi löytää Internetistä raamatunkäännös, joka on ollut silloin käytössä. Kun Sielunmessu-tarinassa pirupappi saarnaa kuolleiden kirkossa, pätkä on otettu tuosta käännöksestä. Kirjoitin sen tosin selkokielelle, koska olisi ollut rankkaa lukea c:llä ja w:llä höystettyä kieltä. Tämä kuitenkin osoittaa, kuinka pitkälle oikeiden faktojen ympäröimisen voi viedä, jos haluaa. Olin niin täynnä itseäni, että laitoin mukaan lukujen ja jakeiden numerotkin, että katsokaa vaikka itse, tämä on just siitä, Jeskanen nauraa.

Kuinka tarkka *Perkele* sitten historiallisesti on?

– Se on niin tarkka kuin jaksoin ja viitsin tehdä. Historiallinen tarkkuus ei ole se olennaisin juttu. Tarina ei saa jäädä sen vangiksi, että kertoo historiaa. Tarinan pitää imeä historiasta ne hyvät vaikutteet. Joku oli jossain kritiikissä kirjoittanut, että mukaan on solahdanut joitain lapsuksia, kuten kahvinjuonti. Toisaalta Ruotsin puolella oli siihen aikaan kymmeniä kahviloita, joten päätelin siitä, että tässä voidaan juoda kahvia.

Eräät mielikuvituksellisemmat seikat sen sijaan ovat täyttä totta. 1600-luvun lopulla Ruotsissa mestattiin ja poltettiin roviolla yli kolmesataa noituudesta syytettyä. Ruotsin historian synkimpiin kuuluva tapahtumaketju vaikuttaa nykyihmisen näkökulmasta lähes käsittämättömältä.

Vuonna 1608 kuningas Kaarle IX myöntyi päätökseen ottaa *Vanhan testamentin* lait ja käskyt lisäyksinä mukaan käytössä olleeseen kuningas Kristofferin maalakiin. Usein siteerattu Toisen Mooseksen kirjan jae ”noitanaisen älä anna elää” tarkoitti näin ollen kuolemantuomiota noituudesta syytetyille.

Noitavainot alkoivat Gertrude-tytön tapauksesta, jonka Jeskanen esittää sarjakuvamuodossa Bläkulla-tarinassaan. Siinä 11-vuotias *Gertrude Svensdotter* kertoo käyneensä Saatanan pidoissa Bläkullassa (joka on jokseenkin kotimaisen Kyöpelinvuoren ruotsalainen vastine). Oikeudenkäynnissä tyttö ilmiantaa muita paholaisen luona käyneitä seurakuntalaisia. Kirkonmies ja noidanmetsästäjä *Laurentius Hornaeus* käynnistää lumipallon lailla kasvavan bruttaalin puhdistuksen, jonka aikana lukuisia viattomia kidutetaan, mestataan ja poltetaan.

Totuuspoehja tekee Bläkulla-tarinasta erään *Perkeleen* hyytävimmistä. Ilmiantamisen, kiduttamisen ja mestaamisen ohella kylmäävää on noidanmetsästäjän viileä logiikka: Saatanana on tehnyt noidistaan kipua kestäviä, joten jos tunnustusta ei tule, on kidutettava enemmän. Viattomalla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin tunnustaa ja katua. Silloin sielu pääsee varmuudella saman tien taivaaseen mestauksen jälkeen.

Suomalaisen noidan tarina

Suomessa noitien kuolemantuomiot olivat harvinaisempia ja noidat perinteisesti tietäjäuukkoja. Erästä fiktiivistä miespuolista noitaa Jeskanen kuvaa *Perkeleen* jatko-osassa *Santalassa*.

Alun perin sekä *Perkelettä* että *Santalaa* oli kaavailtu yksien kansien väliin. Jeskanen lähestyi kustantajaa kiertotietä ja lähetti kolmesataisivuisen kuvakäsikirjoituksen WSOY:n kotimaisen kaunokirjallisuuden osastolle. Kustannustoimittaja oli haluton julkaisemaan koko nippua yhtenä niteenä, ja hermostunut Jeskanen odotti kotona tietoa siitä, mitä paketista olisi raakattava.

– Onnekseni kustannustoimittaja ehdotti julkaisua kahdessa osassa. Ymmärsin heti, että otetaan pois *Santala*, joka ei siinä vaiheessa vielä ollut tarinana niin hyvä. Olen sanonut, että *Santala* on ikään kuin viimeinen luku samaan tarinaan. Sain puoli vuotta aikaa tehdä *Santalasta* toimivan kokonaisuuden.

Kirjan nimikkohenkilö ei kuvaa todellista henkilöä. Pikemminkin tämä elämänsä taikudelle omistava lihavuori on yhdistelmä useista Simonsuuren keräämistä noitatarinoista. Nimi on niin ikään peräisin *Myyttillisistä tarinoista*, jossa esiintyy *Santala*-niminen noita.

Rakkaudessa pettynyt hieman yksinkertainen nuorukainen kohtaa helkayönä nuotion äärellä mahtavan noidan, Baba Jagan, ”Venäjän suuren syöjättären”. Noita auttaisi kostamaan koko kylälle, kunhan Santala vain hakisi aarnivalkean alta noidalle kuuluvan aarteen. Santala taltuttaa aarnivalkean vartijat ja saa aarteen käsiinsä. Kiitokseksi Baba Jaga tekee Santalasta mahtavan tietäjän. Hyljeksitty poika on voimakkaampi kuin tavallisen rahvaan edustajat, mutta tuomittu kiertolaisen yksinäiseen elämään.

Vihaa täynnä olevasta nuoresta miehestä kasvava pelottava ja voimakas tietäjä, suuri Santala. Omanarvontuntoinen ja äkkipikainen noita ei osoita armoa häntä kaltoin kohteleville. Yösjää ja appetta kysyvä kulkuri käännytetään matkoihinsa, mistä suivaantunut Santala noituu tuvan valkean. Talo palaa poroksi perustuksia myöten.

Myöhemmissä vaiheissaan Santala osoittaa inhimillisyyttä, jopa armoa. Hän parantaa kyyne pureman tytön, eikä suostu kiitollisena it-

Saunaperkele kutittelee kylpijiitä. – M.A. Jeskanen: Perkele – Myyttillisiä tarinoita. WSOY, 2011

Keskisyön kirkonmenot kertaalleen haudatuille. – M.A. Jeskanen: Perkele – Myyttisiä tarinoita. WSOY, 2011.

seen tarjoavan naisenalun viettely-yrityksiin. Lopullisen synninpäästön Santala antaa itselleen vasta kuolinvuoteella. Sitä ennen vanha noita melkein kuolee jouduttuaan Laurentius Hornaeuksen kynsiin ja noitaioikeudenkäyntiin syytetyn penkille.

Piirtämisen pihtaaminen

Perkeleen maailmaa entisestään syventävä, kolmeen lukuun jaettu *Santala* on ensimmäistä osaa yhtenäisempi teos. Jos *Santala* on ilo lukijalle, sitä se oli myös tekijälleen. *Perkeleen* valmistumisen jälkeen Jeskanen tarttui suomalaisnoidan tarinaan innolla.

– Oli mukavaa, kun ihmiset tuntuivat tykkäävän *Perkeleestä*. Siksi oli mukava lähteä tekemään vielä kerran yhtä yhtenäistä teosta ja miettiä, miten teemat vievät toisiaan eteenpäin. Kaikki palaset pystyi sovittamaan yhteen tarinaan.

Useamman tarinan tekeminen yhtäaikaisesti oli kuitenkin haastavaa.

– Saunaperkele oli tehty ja valmis, mutta kaikkia muita pidin yhtä aikaa päässäni ja pallottelin ideoita tarinasta toiseen. Pääni oli kuusi kertaa suurempi kuin nyt, kun yritin pitää muistissa kaikki ideat ja historian. Koko vuosi oli aikamoista silmät kierossa kulkemista, aika sisäänpäin kääntynyttä. Ei tullut oltua kauheasti ulkona. Tai jos tuli, en muista, Jeskanen nauraa.

Vaikutteita ja ideoita Jeskanen kertoo ottavansa mistä tahansa ja pitävänsä ne ensi alkuun mahdollisimman levällään. Ideoista muodostuu listoja, jotka lihoivat väistämättä juonikartoiksi, joissa asiat seuraavat loogisesti toisiaan. Juonikartoista Jeskanen työsti valmiin kuvakäsikirjoituksen tekstinkäsittelyohjelmalla. Tässä vaiheessa kuvaakaan ei ollut vielä piirretty. Päästessään piirustuspyödyän ääreen kuvakäsikirjoitus on siinä vaiheessa,

Oikeudenkäynnissä tyttö ilmiantaa muita paholaisen luona käyneitä.

"Laurentius. Minusta tulee isä Laurentius Hornaeus." – M.A. Jeskanen: Santala – Perkele Osa: II. WSOY, 2011.

Tarina ei saa jäädä sen vangiksi, että kertoo historiaa.

ettei siihen tule juuri muutoksia. Piirtäminen oli vain viimeinen silaus.

– Näin oli ehkä koon takia, ja myös siksi, että lähteet olivat niin kirjallisia. Piirtäminen on tässä ja tulevaisuudessa tarinalle alisteista. Se ei ole pääasia, ja toimii vain silloin, kun se kertoo samaa tarinaa kuin juonet ja puhekuplat. On hieno hetki, kun on saanut käsikirjoituksen siihen vaiheeseen, että voi vain keskittyä piirtämiseen.

Saatanan todelliset kasvat

Simonsuuren kokoamat *Myytilliset tarinat* tarjosivat herkullista kuvastoa piirrettävääksi. Eräs *Santalan* herkullisimmista ruuduista pohjaa suoraan erääseen kertomukseen, jossa talonpoika löytää aarnivalkean alta aarteen. Aarteenvartijana on nyljetty hevonen, jonka Jeskanen siirsi sellaisenaan Santalan vastukseksi.

Bläkulla-tarina sisältää erään *Perkele*-kirjan väkevimmistä visuaalisista kohtauksista. Tyrmään suljettu 12-vuotias Johannes, useita

kyläläisiä perättömästi ilmiantanut "näyttöpoika", paljastaa Laurentius Hornaeukselle keksineensä kaiken. Puhdistusoperaatiota rautaisella otteella johtava Hornaeus ei tätä usko, vaan kehottaa Johannesta tunnustamaan ja paljastamaan loputkin noidat ("Sillä Vapahtajan kautta, minä järjestän sinulle paikan tai vaasta, vaikka minun täytyisi käyttää polttorautaa itse!"). Hornaeuksen lähdettyä Johannes jää nyhkimään toivottomana pimeyteen. Silloin varjoista astuu esiin oikea Perkele. Ei sarvipäinen pukinjalka, vaan jotain paljon kauhistuttavampaa.

– Loppukliimaksissa tulee ikään kuin oikea perkele tarinaan mukaan. Se ei ole mistään raporteista, vaan siinä kuuluu oma ääneni. Piirsin siihen ensin heavy metal -pirun, joka voisi olla Iron Maidenin tai Dion levyn kanssa. Kaverini kuitenkin sanoi, että se vaikuttaa liian tutulta. Ymmärsin heti, ettei se ole se efekti, mitä haluan. Tarina vaatii sellaisen pirun, mitä ei odota. Halusin piirtää hahmon, joka ei pysy ihan samanlaisena kuvasta toiseen. Siinä on jotain epämääräistä ja jopa hyönteismäistä.

Lovecraftilainen piru on ruutuun vyöryvä kontrasti. Puhuva, älykäs ja inhimillinenkin olento on joka kuvassa hieman erilainen ulkoisuuden ja lonkeroiden sekasikiö. Efekti on vaikuttava. Lasten Bläkulla-kertomusten karnevalistisen pirun jälkeen lukija on kosmisen kauhun äärellä.

– Nämä ovat juuri sellaisia juttuja, joista toivoo, että ne välittyvät. Tuo on tärkeä kohta. Jos piru olisi typerä ja naurettava, koko juttu läsähtäisi. Ehkä jos kirjaa selailisi, voisi ihmetellä, että mikä tuo on. Ja mikä on tuo nak-

MIKKO A. JESKANEN

Syntynyt: 1978 Porvoossa

Valmistunut: Taideteollisesta korkeakoulusta kuvataiteiden maisteriksi 2005

Tärkeimmät sarjakuvat: *Perkele – myyttillisiä tarinoita*, *Santala – Perkele Osa: II* (molemmat WSOY, 2011), *Susipojan ihmeelliset seikkailut!* (hopeasija Sarijs 2009 -sanomalehtisarjakuva-kilpailussa)

Asuu ja työskentelee: Katajanokan vankilan varjossa Helsingissä

ki, joka sen haarojen välistä tulee? Mutta kun on lukenut tarpeeksi ja on sisällä tarinassa, on vain että voi vittu, mikä tämä on!

Kirveellä veistetty maailma

Perkeleen mustavalkokuvitus on kulmikasta ja näennäisen hapuilevaa. Rosoiseen ja karuun maailmaan sopi Jeskanen mukaan nimenomaan hieman kirveellä veistetyyn oloinen tyyli. Oli tärkeää välttää ylityöstämistä.

– Samaan aikaan kun otin aurinkoa kissani kanssa takapihalla kesällä, piirsin paperille nopeasti lyijykynäluonnoksia. Tussasin ne sitten valopöydällä pensselillä. Lyijykynäpiirroksot olivat vähän sinne päin. Valmista tulee sitten, kun pensseli on kädessä. Koko ajan on mahdollisuus mennä pieleen. En piirrä hirveästi uudestaan enkä muutenkaan korjaile.

Siveltimessä viehättää yllätyksellisyys. Lyijy- ja tussikynät pysyvät kontrollissa paljon paremmin, mutta rennolla ja räiskivällä otteella piirtänyt Jeskanen valitsi herkemman välineen. Harmaan sävyjä, "rupua" ja syvyyttä, saatiin rasvaliidulla ja terällä.

– Vaikka kyseessä on mustavalkoinen tarina, yritin saada kohtauksiin sävyeroja. Olisi pitänyt tehdä sitä ehkä paljon enemmänkin, että olisi valkoisempia ja pimeämpiä kohtauksia. Ruutujaon vaihtelua ei välttämättä pane mukaan edes merkille, mutta ajattelin, että lukukokemus pysyy elävänä. Tämähän ei ole millään tavalla leikittelevää tai kokeilevaa sarjakuvaa. Tähtäsin siihen, että se olisi helposti luettavissa myös sellaiselle, joka ei hirveästi sarjakuvaa lue. Tarina kuvien takana on minusta ja mahdollisesti muistakin se kiinnostavampi juttu, Jeskanen toivoo.

Suurpiirteisillä vedoilla tehdyt, mutta näyttävät kuvat ovat vain osa kokonaispakettia. Jeskanen pyrki pedantisti hallitsemaan jokaisen yksityiskohtaan. Sivunumerot on tekstattu käsin, ja sisällysluetteloiden kirjasinta on työstetty käsin eläväisemmän vaikutelman vuoksi. Aivan kaikki ei kuitenkaan mennyt nappiin.

– Kakkososan kannen piti olla, ja olikin ennen painoon lähtemistä, verenpunainen. Punaisen piti olla samaa sävyä kuin *Perkeleen* sisäkannet. Sitten, saatana, painosta tulee ruskeaa! Siinä kohtaa en ihan tiennyt, mitä oikein sanoisin. Ruskea on kuitenkin kaikkea muuta kuin vaikuttavan paha verenpunainen. Tulee ruskeaa, ja kirjan nimi on *Santala*, Jeskanen vaikeröi. – Joku luulee sen olleen tahallista: Santala, ruskeaa, santa... Ahaa, sillä on ollut tässä joku idea! ●

Perkele vieköön!

Skenestä sivussa viihtyvä Mikko A. Jeskanen ponnisti Perkeleen selässä kertaloikalla valokeilaan.

TEKSTI • TUOMAS TIAINEN

Hyvät sarjakuvat on usein yllättävä, mutta harva tekijä kykenee tarjoamaan niin täydellisen tyrmäyksen kuin Mikko A. Jeskanen *Perkele*-sarjakuvillaan. Jeskanen kaksiosainen esikoisteos on määrällisesti ja laadullisesti painavaa tavaraa.

Maaliskuussa 2011 ilmestynyt *Perkele – Myyttillisiä tarinoita* (WSOY) koostuu kuudesta 1600-luvun Ruotsi-Suomeen sijoittuvasta synkeästä sarjakuvanovellista. Puolisen vuotta ensimmäisen kirjan jälkeen ilmestynyt *Santala – Perkele Osa: II* (WSOY) puolestaan kertoo suomalaisen noidan elämäntarinan, joka on täynnä muinaista taikuutta, aarnivalkeita ja pahoja aikeita. Yhdessä *Perkele* ja *Santala* muodostavat napakan paketin, jossa riittää sekä sivuja että substanssia.

Perkele pitää lukijan tiukasti pihdeissä, mutta tekijä on tuntematon. Mikko A. Jeskanen? Kuka on tuo edessäni istuva mies, jonka magneettinen läsnäolo saa tarkkaavaisuuteni tottelemaan jopa sateisen perjantai-iltana meluisassa ketjukahvillassa?

Ulos pöytälaatikosta

Porvoolaislähtöinen Jeskanen on tehnyt sarjakuvia koko ikänsä, mutta tarjonnut niitä julkaistavaksi vasta viime vuosina. Vuonna 2009 Jeskanen *Susipojan ihmeelliset seikkailut!* sijoitui hopealle valtakunnallisessa Sarjis 2009 -sanomalehtistriippikilpailussa, mutta sen ja muutaman Sarjainfossa, Mueslissä ja Viivi ja Wagner-lehdessä julkaistun näytteen lisäksi kynntilä on enimmäkseen pysynyt vakan alla. Taiteilija lataa mansikkaviinerinsä takaa suoran vastauksen suoraan kysymykseen kykyjen piilotelusta.

– Minua kiinnostaa enemmän sarjakuvien tekeminen kuin ihmiset sen ympärillä ja itseni ymppäminen porukkaan. Minulla on ollut yksin pimeässä nurkassa piirtämisen halu, joten olen keskittynyt enemmän lopputulokseen kuin siihen, että pitää hivuttautua tuntemaan joku. Mikä taitaa olla tavallisempi reitti.

Jeskanen, siviiliammatiltaan kuvittaja ja oppiarvoltaan taiteen maisteri, korostaa sarjakuvissaan kerronnallisia elementtejä. Tavoitteekseen hän paljastaa vakavasti otettavan sarjakuvan tekemisen, joissa kuvitus palvelee tarinaa ja sen kertomista.

Kehittyminen sarjakuvapiirtäjäksi, tai pikem-

minkin sarjakuvakertojaksi, alkoi jo lapsuudessa. Taiteilijanalku pyysi äitiään kirjaamaan piirrosten kääntöpuolelle selostuksia siitä, mitä kuvissa tapahtui. Tyypillisen Aku Ankka- ja supersankarivaiheen jälkeen Jeskanen löysi vakavammin otettavan sarjakuvan.

Innoittajikseen Jeskanen nimeää huumoristripin äärimmilleen kehittäneen **Bill Watter-sonin** sekä supersankari- ja kauhusarjakuvaa uudistaneen **Alan Mooren**. Jälkimmäisen Jeskanen suostuu nimeämään jonkinlaiseksi esikuvakseen sarjakuvan kentällä.

– Mooressa hienoin puoli on se, että hän on täysin sekaisin ja että hänellä on hullu palo kertoa. On ihana lukea jotain, jonka tekijällä on oi-

Minulla on ollut yksin pimeässä nurkassa piirtämisen halu.

keasti jotain sanottavaa. Ei vain jotain mukavaa pintakiiltoa ja hauskuuttamiseen tarkoitettua. Minua viehättää tekijän *tarve* tehdä, jolloin hänen oma äänensä tulee pakostakin tuloksesta läpi.

Mooren laajasta tuotannosta Jeskanen nostaa suosikikseen **Viiltäjä-Jackistä** kertovan moniosaisen sarjakuvavaroamanin *Helvetistä* (1991–1996, suom. Like, 1994–1997). Käsikirjoittajan lisäksi kehuja saa piirtäjä **Eddie Cambell**, joka tekee Jeskanen mukaan vaikuttavaa jälkeä ilman, että koittaa todistella tai alleviivata omia kykyjään.

Samaa voi hyvällä omallatunnolla sanoa Jeskanen *Perkeleestäkin*.

Saunaperkeleen siittäjä

Perkele pohjaa suomalaisen kansanrunouden tutkijan **Lauri Simonsuuren** toimittamaan kansanperinnekokoomaan *Myyttillisiä tarinoita* (SKS, 1947). Kirjaan on kerätty suusta suuhun kulkeneita tarinoita, jotka vilisevät piruja ja muuta tuonpuoleisen väkeä. Yksittäisiä tarinoi-

ta enemmän Jeskanen viehättyi kirjasta huo-kuvaan voimakkaaseen tunnelmaan ja sen luomaan yhtenäiseen maailmaan.

Aluksi Jeskanen mieli sovittaa jonkun kirjan tarinan lastenkirjaksi. Toinen vaihtoehto oli tehdä strippisarjakuva Perkeleestä. Väylä löytyi vuoden 2008 24 tuntia sarjakuvaa -tapahtuman myötä. Vuorokauden mittainen rajattu aika pakotti tarttumaan mihin hyvänsä idearippeeseen. Lennosta syntyi sarjakuva Saunaperkele, johon Jeskanen ympäsi ulkomuistista kaikki *Myyttillisistä tarinoista* muistamansa ideat.

– Saunaperkeleestä löytyvät kaikki pointit, eli on herkkyyttä, on rivoutta ja perverssiyttä, on pikkaisen kauhuellementtejä. Olin onnistunut saamaan tarinaan saman hengen kuin kirjassa, ja tuntui siltä, että olisi aihetta isompaankin kokonaisuuteen ja että mukaan voisi sotkea toisenlaisiakin sävyjä.

Jeskanen hahmotteli pirstaleisista *Myyttillisistä tarinoista* suurempaa kokonaisuutta.

– Alusta asti suunnittelin *Perkeleestä* ison, paksun kimpaleen. Jos kerran kyseessä ei ole vain yksi tarina, sitten se on enemmän tarinoita. Yritän luoda saman tunnelman ja kokemuksen, joka minulla oli lukiessani *Myyttillisiä tarinoita* -kirjaa. Tietty pirstaleisuus tulee siitä, että joka tarinassa on uudet hahmot ja kehenkään ei varsinaisesti tutustuta enempää. Se luo isomman jutun kuin osiensa summan. Taktiikkani oli luoda maailmani kertoen yksittäisten ihmisten tarinoita.

Jeskanen palaa tässä Mooren tapaan toimia.

– Alan Moore otti historiasta oikeita hahmoja ja käsitteli niitä reteästi omalla kädellään luoden uudenlaisen, toimivan ja viihdyttävän lopputuloksen. Samaan tapaan halusin tarttua *Myyttillisiin tarinoin*, josta tein oman version. Yrittämättä sen kummemmin tehdä samaa juttua kuin Alan Moore, halu tehdä on samanlainen.

Simonsuuren *Myyttillisten tarinoiden* vaikutus näkyy jo siinä, että teoksen nimi on nostettu *Perkeleen* alaotsakkeeksi. Jeskanen ei käyttänyt kirjaan kerättyjä kansantarinoita suoraan, mutta tunnustaa auliisti pihistäneensä siitä sopiviksi katsomiaan ideoita. Simonsuuren kirja toimi inspiraation lähteenä, jota lukiessa kuva vuosisatojen takaisesta maailmasta alkoi selkiytyä.

Noitanaisen älä anna elää

Saunaperkele-tarinan Jeskanen teki silloisella tietopohjalla. Kun tavoitteet kasvoivat, kasvoi